

Aan De Verkenningcommissie Klassieke Talen
p/a SLO
Secretariaat tweede fase
Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Amsterdam, 1 december 2009

Betreft: Tussenrapport van de Verkenningcommissie Klassiek Talen

Geachte commissie,

Het Barlaeusgymnasium wil graag reageren op het onlangs verschenen rapport van de Verkenningcommissie Klassieke talen. Wij stellen het zeer op prijs dat de commissie een tussenrapportage heeft gemaakt om allerlei belanghebbenden in de gelegenheid te stellen te reageren voordat een definitief rapport naar de minister gaat. Van deze gelegenheid maken wij graag gebruik.

Ons commentaar op het rapport bestaat uit drie delen: een reactie op de probleemstelling en probleemanalyse, een bespiegeling op de doelstellingen van de klassieke talen in het gymnasiumcurriculum en een commentaar op het voorstel. Daarbij zullen we betogen dat we van mening zijn dat de commissie ten aanzien van de eerste twee genoemde aspecten van het rapport een verkeerde conclusie trekt. Daardoor ontvalt de basis aan het gepresenteerde voorstel. Niettemin gaan we ook op het voorstel zelf in, omdat wij van mening zijn dat de commissie de effecten van het voorstel onvoldoende heeft doordacht.

I. Is er een probleem met de klassieke talen?

Hoewel er niet wordt gekozen voor een probleemanalyse, lijkt het vertrekpunt van de commissie toch een tweetal problemen te zijn: ten eerste de achterblijvende examenresultaten en ten tweede “motivatieproblemen” bij leerlingen. Het is jammer dat een analyse van deze twee problemen achterwege blijft, waardoor achterliggende oorzaken vrijwel zeker over het hoofd worden gezien. Op veel scholen is het aantal contacturen in de onderbouw te gering om een degelijke basis te leggen voor het lezen van oorspronkelijke teksten in de bovenbouw. Bij al te kleine groepen en bij het samenvoegen van verschillende leerlagen in één klas – zoals in kleine gymnasiumafdelingen wel voorkomt – is geen goede kwaliteit meer haalbaar. Door veel classici wordt ook de inflexibiliteit van het beoordelingsmodel van de Centrale examens gekritiseerd.

Fundamenteler is echter de vraag of de gesignaleerde problemen eigenlijk wel problemen zijn.

De klassieke talen hebben een bijzondere positie tussen alle vwo-vakken: ze definiëren het verschil tussen het ene en het andere vwo-diploma (gymnasium vs. atheneum). In termen van civiel effect is er nauwelijks verschil tussen het ene of het andere vwo-diploma. Geen enkele studie kent nog (één van de) klassieke talen als toelatingsvoorwaarde¹. Voor het overige onderscheidt het gymnasiumdiploma zich in niets van het atheneumdiploma.

¹ Hoewel waarschijnlijk niemand Griekse en Latijnse Taal en Cultuur gaat studeren zonder gymnasiumdiploma, wordt ook daar geen klassieke taal in het pakket geëist.

Kennelijk is het huidige eindexamen voor veel leerlingen een moeilijk examen en is het voor veel leerlingen een hele opgave om het moeilijke vak Grieks of Latijn tot aan het eind vol te houden. In plaats van dat kenmerk als een probleem te presenteren, kan ook een geheel andere invalshoek worden gekozen. Juist het feit dat de klassieke talen moeilijk zijn en moeilijk zijn vol te houden (“een zware wissel [trekt] op het puberbrein²”, in de woorden van de commissie) bepaalt het belang en de aantrekkelijkheid van het gymnasiumdiploma boven een “gewoon” vwo-diploma. Niemand zou op het idee komen om de marathonaftand te problematiseren, omdat het zo moeilijk is een marathon uit te lopen. Integendeel: dat is juist de aantrekkingskracht van de marathon. Het is ook helemaal niet erg dat niet iedereen een marathon kan lopen, want ook zonder deze prestatie in de benen kun je een eind komen in het leven. Hetzelfde geldt voor het gymnasiumdiploma: er vloeit geen bloed uit als je het niet kunt halen, want er is een vrijwel gelijkwaardig alternatief: een atheneumdiploma, wel haalbaar voor degenen voor wie de proefvertaling te moeilijk is of die gedemotiveerd raken van het zich jarenlang vele uren in de week bezighouden met zoiets eigenaardigs als oorspronkelijke klassieke teksten.

Categoriale gymnasia hebben met het laatste probleem meer te maken dan lycea, omdat veel ouders en leerlingen vermoedelijk niet vanwege de klassieke talen voor het gymnasium kiezen. Bovendien kan een leerling op een categoriaal gymnasium niet “ontsnappen”: geen klassieke taal meer volgen betekent een eind aan de schoolcarrière op dezelfde school.

Het rapport *Latijn en de kracht van de vanzelfsprekendheid* (Waslander e.a., 2009) constateert het: alleen als in alle opzichten de essentiële positie van de klassieke talen in het gymnasium uitgedragen wordt, ontstaat er een klimaat waarin niet alleen behoorlijke examenresultaten kunnen worden gehaald maar waarin ook veel leerlingen gemotiveerd blijven. Dat is de opgave waar leraren, leiding en leerlingen voor staan.

De begerenswaardigheid van het gymnasiumdiploma hangt volgens ons samen met deze uitdaging, wat een opmaat is naar onze bespiegeling over de uitgangspunten van het vak.

2. De uitgangspunten van de klassieke talen

De kern van de werkwijze van de commissie begrijpen wij als volgt: keer terug naar de uitgangspunten van het vak en formuleer aan de hand daarvan een alternatief programma dat de mogelijke nadelen van het bestaande programma (slecht examenresultaat en demotiverende werking) niet heeft.

Er is echter een probleem met de in uw rapport genoemde uitgangspunten van het vak: deze zijn geformuleerd in een destijds vanzelfsprekende traditie van onderwijs gericht op het zelfstandig leren lezen van oorspronkelijke klassieke teksten. De kern van de onderwijspraktijk (de eigen vertaling en interpretatie van de leerling) is helaas niet bij de eindtermen (zie p. 10 van

² U verwijst hier ongetwijfeld naar de groeiende populariteit van wetenschappelijke inzichten uit recent breinonderzoek. Volgens ons is de kern van die inzichten als volgt: het puberbrein is nog zeer in ontwikkeling en dus ook gebaat bij training (het brein is een spier). Daarnaast hebben pubers en adolescenten – ook tengevolge van de ontwikkeling van hun brein – meer moeite met het sturen van de eigen motivatie en de regulering van emoties. Dat leidt soms tot heftige botsingen met opvoeders. Het ware zuiverder om te zeggen dat de verantwoordelijkheid om te blijven sturen op de training van de spier (het puberbrein) een zware wissel trekt op de pedagogische kwaliteiten van de opvoeder.

uw rapport) opgenomen, vermoedelijk omdat die kern niet gezien werd als een eindterm, maar als een uitgangspunt, de *conditio sine qua non* van het onderwijs in Klassieke talen.

Door de redenering te volgen dat het bereiken van de eindtermen mogelijk is zonder de (wellicht ten onrechte geproblematiseerde) eigen vertaling, opent de commissie de deuren naar een “nieuwe visie” en uiteindelijk het voorstel van het nieuwe vak GLTC.

Wij vragen aandacht voor het “‘hidden curriculum’ van academische vaardigheden: langzaam lezen, precieze analyse, nauwkeurigheid, doorzettingsvermogen”, waar u zelf over spreekt (p. 9). Dit “hidden curriculum” is rechtstreeks gekoppeld aan het vertalen. Verderop verbindt u dit ook met de “zwarte wissel op het puberbrein”(p. 14). Zoals we hierboven hebben betoogd is dat niet het probleem, maar juist de kwaliteit van klassieke talen. In het Nederlandse onderwijs is die kwaliteit inmiddels uniek, want alleen bij de klassieke talen in het vwo wordt nog aandacht besteed aan het vertalen naar het Nederlands.

Het “hidden curriculum” zou dus expliciet moeten worden toegevoegd aan de eindtermen van het vak, evenals het destijds evidente uitgangspunt dat de *eigen* vertaling en interpretatie de kern van het curriculum vormt, hoe moeilijk ook. Als die eindtermen zouden zijn toegevoegd is het ook heel eenvoudig om aan te tonen dat het zelfstandig vertalen geen middel, maar een doel moet zijn en dat het voorgestelde vak GLTC niet (voldoende) aan de aldus geformuleerde eindtermen beantwoordt.

De tussenconclusie luidt: het omzeilen van de eigen vertaling als ultiem doel van het klassieke-talenonderwijs lost mogelijkerwijs inderdaad het probleem van de examenresultaten op, maar dat kan niet zonder in te boeten op het niveau en de reikwijdte van het programma, met als consequentie dat de toegevoegde waarde van een gymnasiumdiploma in gevaar komt.

3. Het voorstel zelf

De bovenstaande redenering zou al voldoende moeten zijn om het voorstel van de commissie niet verder te onderzoeken: noch de probleemstelling, noch de doelstellingen van het vak zijn juist gekozen. Niettemin willen we ook een reflectie geven op het voorstel zelf, voor het geval de commissie zich niet laat overtuigen door de bovenstaande redenering.

Wij nemen aan dat de commissie de intentie heeft om te komen tot een substantieel vak, waar overigens nog veel van uitgewerkt moet worden. Toch wagen wij de veronderstelling dat er onvoldoende is nagedacht over de *effecten* van het voorstel, die ook zonder uitwerking te voorspellen zijn.

Door de proefvertaling als examenvorm af te schaffen wordt het motivatieprobleem om de leerling te bewegen de “zwarte wissel op het puberbrein” te ondergaan niet kleiner, maar groter. Met de verlokking van de synoptische editie en zonder de externe stok achter de deur van het centraal examen en wordt de taak van de leraar er niet gemakkelijker op. Wij organiseren een barbecue met de volgende ingrediënten: een bijl, een levende kip aan een touwtje en een blok hout. Opdracht aan de leraar: maak er een feestmaal van met de kinderen. Het is duidelijk dat die niet direct staan te springen om de kip te onthoofden en te plukken, het hout te hakken etc. Wordt de taak van de leraar er gemakkelijker op als de leerlingen ook een kant-en-klare gegrilde kip mogen nuttigen? Wij vermoeden dat er dan nog weinig gehakt zal worden.

Tweede probleem: het is niet realistisch te veronderstellen dat er nog leerlingen zullen zijn die in Grieks, Latijn én GLTC examen gaan doen. Dat past niet in hun rooster. Bovendien loert daar het ANW-effect van de β -profielen. Voor de echte β -leerling is ANW vaak niet uitdagend genoeg, omdat zij al op een hoog niveau scheikunde, natuurkunde en biologie doen. Dat gaat vast ook gelden voor GLTC in combinatie met twee talen Grieks en Latijn.

Tenslotte zullen de vakken Grieks en Latijn op veel scholen een marginaal bestaan gaan leiden, vergelijkbaar met de positie van Grieks op veel categoriale gymnasia en de gymnasiumbovenbouw op veel lycea: als het niet echt meer moet, zullen velen de handdoek in de ring gooien. Er is een zeker volume nodig om een vak op een behoorlijk niveau aan te kunnen blijven bieden. Dan wordt niet alleen Grieks, maar ook Latijn gemarginaliseerd.

Besluit

Wij vinden het belangrijk dat de commissie als uitgangspunt formuleert dat de scholen waar het nu goed gaat niet mogen lijden onder de wijziging van het programma. Wij denken te behoren tot deze categorie scholen en wij verwachten weinig goeds van de voorgestelde verandering. Voor een dergelijke drastische ingreep is eerst meer onderzoek en analyse nodig:

- is de “Kracht van de vanzelfsprekendheid” over te dragen op scholen waar het niet goed gaat?
- welk verband is er tussen contacttijd en resultaat?
- wat motiveert leerlingen?
- leidt een flexibeler antwoordmodel wellicht tot betere scores op het CE?

De belangstelling voor categoriale gymnasia is de laatste jaren enorm toegenomen. Voor een deel is dat een verschuiving van de vwo+-populatie van bredere scholengemeenschappen naar gymnasia; voor een ander deel is de groei ook het gevolg van de keuze voor kleinschalige scholen met een aantrekkelijk pedagogisch klimaat. Waarschijnlijk worden gymnasia grotendeels bevolkt door leerlingen die het talent hebben om een eindexamen klassieke talen in de huidige vorm tot een goed einde te brengen. Als dat niet lukt moet niet het einddoel maar de weg ernaartoe worden aangepakt.

Met vriendelijke groet,
namens de sectie klassieke talen en de schoolleiding van het Barlaeusgymnasium,

Adelheid Smarius, voorzitter sectie Klassieke Talen Barlaeusgymnasium

Marten Elkerbout, rector Barlaeusgymnasium